

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОБҐРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

Анотація. Проаналізовано категорію "основні засоби" у вітчизняному законодавстві та основні підходи вчених-економістів до визначення даного поняття. Сформульовано універсальне визначення основних засобів відповідно до сучасної економічної науки та теорії бухгалтерського обліку.

Аннотация. Проанализирована категория "основные средства" в отечественном законодательстве и основные подходы ученых-экономистов к определению данного понятия. Сформулировано универсальное определение основных средств в соответствии с современной экономической наукой и теорией бухгалтерского учета.

Annotation. The category "fixed assets" in the domestic legislation and basic approaches of scientists in economics to the definition of this concept are analysed. A universal definition of fixed assets in accordance with modern economic science and the theory of accounting is formulated.

Ключові слова: капітал, засоби праці, матеріальні активи, основні засоби, основні фонди.

Однією з головних доміант функціонування та розвитку економічної системи є засоби праці або основні засоби. Протягом багатьох століть вони були основним фундаментом для початку ведення будь-якої діяльності чи то в ринковій, чи в командно-адміністративній економічній системі. У наш час дане поняття має доволі багато значень, але для усунення протиріч у законодавстві не повинно бути двоякого тлумачення. Тому дослідження сутності даного поняття є не тільки актуальним, але й необхідним у практичній діяльності.

Значний внесок у розвиток теорії до вирішення проблеми сутності категорії основних засобів зробили такі науковці: Балабанов І. Г., Бутинець Ф. Ф., Виговська Н. Г., Вознюк А. Г., Завгородній В. П., Михайлов А. М., Саблук П. Т., Сухарський В. С., Моссаковський В. Б., Ткаченко Н. М., Фамінський І. П., Шурда Л. Д. та ін.

Метою даного дослідження є формулювання єдиного підходу до визначення поняття "основні засоби".

Об'єктом дослідження є основні засоби підприємства.

Предмет дослідження – теоретичні обґрунтування сутності визначення поняття "основні засоби".

Капітал (лат. capitalis – головний) – це одна з найважливіших категорій економічної науки, обов'язковий елемент ринкової економіки, необхідний фактор і ресурс виробництва, головний об'єкт ринку капіталу.

А. Сміт визначає фонди як матеріальне підґрунтя для утворення капіталу. Ще один вчений-економіст Давид Рікардо зазначає, що "капітал – це нагромаджена праця або все те, що бере участь у виробництві" [1, с. 82].

Карл Маркс, автор фундаментальної праці "Капітал. Критика політичної економії", зробив свій внесок у трактування капіталу класичної економічної теорії. В основі цих змін лежала його ідея про додаткову вартість. За К. Марксом додаткова вартість утворюється тільки завдяки найманій праці. Тому він розділив капітал на постійний та змінний. Постійний капітал, до якого входять засоби виробництва: машини, складські приміщення, сировина і всі витрати виробництва за винятком заробітної плати, може тільки переносити свою вартість на вартість продукту цілком або частинами [2].

На сучасному етапі розвитку економічних відносин капітал підприємства розподілять на оборотні і необоротні активи.

В українському законодавстві відсутнє як таке поняття "необоротні активи". Згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", "необоротні активи – всі активи, що не є оборотними". У цьому ж Положенні зазначено, що до оборотних активів належать "грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу" [3].

Основу всіх необоротних активів у сучасній економіці складають основні засоби. Проте поруч з ним існує і ще одне поняття "основні фонди".

В економічній літературі часто ототожують поняття "основні засоби" та "основні фонди", а в науковій сфері немає єдиної думки щодо змісту цих понять, що призводить до значних ускладнень у їх дослідженні та використанні. Одним із перших, хто дав наукове визначення основним фондам вважається Адам Сміт. Він вважав, що фондом є будь-яке нагромадження продуктів землі та праці. Фонд стає капіталом лише в тому випадку, якщо він приносить власнику дохід чи прибуток [4]. А. Сміт визначає фонди, як матеріальне підґрунтя для утворення капіталу.

Стосовно основних засобів більш правильно застосовувати поняття "засоби", оскільки саме вони становлять частину активів підприємства. [5, с. 46–47].

Узагальнену систематизацію тлумачення терміна "основні засоби" наведено в таблиці.

Джерело	Визначення
1	2
1. П (С)БО 7 "Основні засоби" [6]	Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)
2. ПКУ [7, ст. 14.1.138. с. 29]	Основні засоби – матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 2 500 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 2 500 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік)

Закінчення таблиці

1	2
3. МСБО 16 [8]	Основні засоби – це матеріальні об'єкти, які: а) утримують для використання у виробництві або постачанні товарів чи наданні послуг, для надання в оренду іншим або для адміністративних цілей; б) використовуватимуть, за очікуванням, протягом більше одного періоду
4. Балабанов І. Г. [9, с. 185]	Основні засоби – це сукупність створених суспільною працею матеріально-речових цінностей, які неодноразово повністю в незмінній формі використовуються у процесі виробництва та невиробничій сфері як засіб праці, поступово зношуючись та частинами переносячи свою вартість на продукцію або втрачаючи її
5. Бутинець Ф. Ф. [5]	Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він перевищує один рік)
6. Загородній А. Г. [10]	Основні засоби – це сукупність матеріальних активів, які тривалий час у незмінній натурально-речовій формі використовуються у виробничому процесі
7. Сердюк В. Н. [11, с. 125]	Основні засоби – засоби праці, ціна яких перевищує встановлений підприємством вартісний ценз, і термін експлуатації яких перевищує один рік у первісній натуральній формі як засоби праці (машини, обладнання, прибори та інструменти) чи як матеріальні умови праці (будівлі, споруди, інвентар)
8. Михайлов А. М. [12]	Основні засоби – це активи, які беруть участь у декількох операційних циклах, не втрачають при цьому свою натурально-речову форму, переносять свою вартість на знов створену продукцію частинами у вигляді нарахованої амортизації, строк корисного використання яких перевищує один рік та від використання яких підприємство очікує отримати економічну користь
9. Сухарський В. С. [13, с. 655]	Основні засоби (основні фонди) – це засоби праці виробничого і невиробничого призначення (будівлі, споруди, машини, передавальні пристрої, інвентар тощо), що беруть участь у процесі виробництва в продовж багатьох циклів, зберігаючи при цьому свою натуральну форму, і поступово (у міру зношення) переносять свою вартість на вироблену продукцію
10. Саблук П. Т. та Мосаковський В. Б. [14, с. 134]	Основні засоби – це сукупність матеріально-речових цінностей, що використовуються, не змінюючи своєї натуральної форми, протягом тривалого часу (понад 365 днів) у сфері матеріального виробництва та у невиробничій сфері і переносять свою вартість на витрати по частинах. До основних засобів належать також витрати, здійснені за рахунок капітальних вкладень на поліпшення земель і в орендовані будівлі, споруди та інші об'єкти, які входять до основних засобів
11. Ткаченко Н. М. [15]	Основні засоби – це сукупність засобів праці та матеріально-майнових цінностей, які функціонують у виробничій сфері та у сфері нематеріального виробництва (невиробничій сфері) вартістю понад 15 неоподаткованих мінімумів доходів громадян за ціною придбання і терміном служби більшим від одного року
12. Фамінский І. П. [16]	Основний капітал, основні засоби, основні фонди – це сума капіталу, вкладеного в сукупність матеріально-речових об'єктів і цінностей, що використовуються в процесі виробництва для впливу на предмети праці і їх перетворення в придатні до споживання продукти. Основний капітал приймає участь у багатьох циклах виробництва, служить протягом довгого часу й переносить свою вартість на вартість вироблених з його допомогою товарів поступово, по мірі зносу шляхом нарахування амортизації

З даних визначень видно, що для цілей бухгалтерського і податкового обліку дані поняття різняться, але мають схожі риси в тому, що основні засоби є матеріальними активами з певним строком використання і застосовуються в господарській діяльності суб'єкта господарювання.

Більшість вітчизняних авторів при тлумаченні поняття "основні засоби" спираються на національні положення бухгалтерського обліку, чим і досягається єдність поглядів. Також більшість авторів сходяться на тому, що основні засоби є матеріальними активами підприємства, мають строк використання більше року.

Таким чином, із проаналізованих джерел можна сформулювати визначення яке найбільш повно буде відповідати сучасній ролі основних засобів у господарській діяльності підприємств. Основні засоби – це засоби праці, які неодноразово, протягом декількох виробничих циклів, беруть участь у процесі створення продукту, не змінюють своєї натурально-речової форми та поступово переносять свою вартість на вироблену продукцію.

Наук. керівн. Горяєва М. С.

Література: 1. Корнійчук Л. Я. Історія економічних учень : навч. посібн. / Л. Я. Корнійчук, Н. О. Татаренко, А. М. Поручник. – К. : КНЕУ, 1999. – 562 с. 2. Маркс К. Капитал. Т. 1 / К. Маркс, Ф. Енгельс. – М. : Политиздат, 1961. – 800 с. 3. Кушнір О. Коли необоротні активи постають оборотними / О. Кушніра // Бухгалтерія. – 2008. – № 4. – С. 61–64. 4. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М. : Изд. "Наука", 1993. – 572 с. 5. Бутинець Ф. Ф. Контроль і ревізія : підручник / Ф. Ф. Бутинець, Н. Г. Виговська, Н. М. Малуга, Н. І. Петренко ; за ред. Ф. Ф. Бутинця. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Житомир : Рута, 2002. – 544 с. 6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. 7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України : Податковий кодекс України : Закон України. – Х. : Одісей, 2011. – 568 с. 8. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко. – Х. : Фактор, 2008. – 1008 с. 9. Балабанов И. Г. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом / И. Г. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 1995. – 384 с. 10. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовшенко. – [3-тє вид.]. – К. : Знання, 2000. 11. Сердюк В. Н. Бухгалтерський учет : [учебное пособие] / В. Н. Сердюк. – [9-е изд., доп.]. – Донецк : ДонНУ, 2009. – 595 с. 12. Михайлов А. М. Відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)" / А. М. Михайлов ; Харківський нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. – Х., 2009. – 19 с. 13. Сухарський В. С. Економічний словник-довідник / В. С. Сухарський. – Тернопіль : Богдан, 2002. – 720 с. 14. Бухгалтерський облік у сільськогосподарських підприємствах / за ред. П. Т. Саблука, В. Б. Моссаковського. – К. : Урожай, 1998. – 416 с. 15. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський облік на підприємствах України з різними формами власності / Н. М. Ткаченко. – К. : КНЕУ, 2002. – 571 с. 16. Фаминский И. П. Внeshнеэкономический толковый словарь / под ред. И. П. Фаминского. – М. : ИНФРА-М, 2004. – 512 с. 17. Шурда Л. Д. Економіко-експертна оцінка основних засобів підприємства в системі управління їх відтворенням : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 "Економіка, організація і управління підприємствами" / Л. Д. Шурда ; Донецький держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк, 2003. – 18 с.